

formation)]. Avtoref. dys... d-ra ped. nauk: 13.00.02 – teoriia i metodyka navchannia ukraïnskoi movy. Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. 40–44. [in Ukrainian].

4. Rozvytok movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku. Monohrafiia. [evelopment of speech of children of senior preschool age]. L.O. Kalmykova, N.V. Kharchenko, S.D. Demianenko, L.A. (2007). K. Vyd-vo «PP Medviediev». 304. [in Ukrainian].

5. Rulova, O.O. (2002). *Nominatyvnyi aspekt dytiachoho movlennia (na materialy frantsuzkoi, hretskoi, anhliiskoi ta ukraïnskoi mov)*. [The nominative aspect of children's speech (based on the material of French, Greek, English and Ukrainian)]. Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.15. Odes. nats. un-t im. I.I. Mechnykova. 174. [in Ukrainian].

6. Pirozhenko, T.O. (2010). *Komunikativno-movlenniievi rozvytok doshkilnyka*. [Communication and speech development of preschool children]. Ternopil. Mandrivets. 152. [in Ukrainian].

7. Tarasun, V.V. (2008). *Morfofunktsionalna hotovnist do shkilnoho navchannia ditei z osoblyvostiamy u rozvytku (neiropsykholohichni pidkhid)*. [Morphological and functional readiness for schooling of children with special needs]. Monohrafiia. K. Vyd-vo Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. 273–298. [in Ukrainian].

8. Kharchenko, N.V. (2005). *Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku umin buduvaty mirkuvannia*. [Developing the ability of senior preschool children to build reasoning]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.02. 20. [in Ukrainian].

9. Kharchenko, N.V. (2018). *Yak dity doshkilnoho viku rozumiiut denotatyvne (referentne) znachennia slova*. [How preschool children understand the denotative (referential) meaning of a word]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky, 1(2). 93–99. [in Ukrainian].

10. Cherednichenko, N.V., & Horbachova, D.M. (2016). *Formuvannia fonetyko-hrafichnoi hramotnosti u molodshykh shkoliariv iz porushenniamy movlenniievoho rozvytku v umovakh korektsiinoho navchannia*. [Formation of phonetic and graphic literacy in junior schoolchildren with speech development disorders in the conditions of remedial education]. 66–78. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 06.05.2025р.

УДК 37.013:376

Віталій Литовченко,

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри психології Приватного вищого навчального закладу «Медико-Природничий Університет», член Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України

E-mail: realvitalylytovchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1869-6168>

Vitalii Lytovchenko,

Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer of the Department of Psychology of the Private Higher Educational Institution «Medical and Natural Sciences University», member of the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine

Приватний вищий навчальний заклад

«Медико-Природничий Університет», Миколаїв, Україна
проспект Богоявленський, 43-А, Миколаїв, 54018, Україна

Private Higher Educational Institution

«Medical and Natural Sciences University», Mykolaiv, Ukraine
43-A Bogoyavlenskyi Avenue, Mykolaiv, 54018, Ukraine

**ПІДГОТОВЧИЙ КУРС ДЛЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У
КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОСВІД
MOHAWK COLLEGE, КАНАДА)**

**PREPARATORY COURSE FOR MEDICAL STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE
INCLUSIVE POLICY OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION (MOHAWK
COLLEGE EXPERIENCE, CANADA)**

Анотація. На сучасному етапі створення інклюзивного освітнього середовища є одним із важливих завдань вищої освіти. До медичних вишів залучено значну кількість студентів з особливими освітніми потребами, а також студентів, які потребують соціальної підтримки. Метою статті є презентація міжнародного досвіду організації підготовчих курсів для студентів медичних спеціальностей у контексті інклюзивної політики закладу вищої освіти (на прикладі курсу PRE LINC в Mohawk College). Основними методами дослідження визначено: методи теоретичного аналізу літературних джерел та результатів сучасних досліджень, представлених у електронних наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних PubMed, Index

Copernicus, Ulrich's Periodicals, Google Scholar та ін.; аналіз національних та міжнародних нормативно-правових документів, матеріалів офіційного сайту Mohawk College (Канада); узагальнення наукового та практичного досвіду автора. За результатами дослідження інклюзивного підходу на медичних програмах актуалізовано досвід та дієві практики забезпечення рівного доступу до освіти на прикладі Mohawk College: організація підготовчого курсу, інформаційне забезпечення, діяльність центру з доступності навчальних послуг, безбар'єрність освітнього простору, технічна підтримка, соціальний супровід, сприятливий психологічний клімат. Подальшого вивчення потребує проблематика, пов'язана з реалізацією у медичних закладах вищої освіти інклюзивних технологій та актуальних напрямів соціально-психологічної підтримки. Особливої значущості у такому контексті набуває узагальнення міжнародного досвіду, інтернаціоналізація діяльності закладу вищої освіти.

Ключові слова: медична освіта, спеціальна психологія, безбар'єрність в освіті, інклюзивний підхід, особа з особливими освітніми потребами, освітнє середовище закладу вищої освіти, підготовчий курс, програма підготовки.

Abstract. At the present stage, the creation of an inclusive educational environment is one of the important tasks of higher education, a significant number of students with special educational needs, as well as students in need of social support, are involved in medical universities. The purpose of the article: to present international experience in organizing preparatory courses for students of medical specialties of a higher education institution (using the example of the PRE LINC course at Mohawk College). The main research methods are: methods of theoretical analysis of literary sources and results of modern research presented in electronic scientific publications included in the scientometric databases PubMed, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals, Google Scholar, etc.; analysis of national and international regulatory documents, materials of the official website of Mohawk College (Canada); generalization of the author's scientific and practical experience. Based on the results of the study of the inclusive approach in medical programs, the experience and effective practices of ensuring equal access to education using the example of Mohawk College have been updated: organization of a preparatory course, information support, activities of the center for the accessibility of educational services, barrier-free educational space, technical support, social support, favorable psychological climate. Further study is required of the issues related to the implementation of inclusive technologies and relevant areas of socio-psychological support in medical institutions of higher education. In this context, the generalization of international experience and the internationalization of the activities of a higher education institution are of particular importance.

Key words: medical education, special psychology, barrier-free education, inclusive approach, person with special educational needs, educational environment of a higher education institution, preparatory course, training program.

Актуальність проблеми. Розглядаючи питання інклюзивного навчання в умовах закладів вищої освіти (ЗВО), зокрема медичних, ми акцентуємо увагу на безпосередньому навчанні за освітньою програмою. Проте мало уваги звертаємо на позанавчальні заходи, підготовчі програми, додаткові курси, івенти, діяльність студентських об'єднань та клубів, які кожен університет може реалізовувати, враховуючи свою специфіку, особливості, традиції та сучасні виклики.

Медична освіта є складною в опануванні. З першого дня в університеті студенти стикаються зі значним навчальним навантаженням, зокрема через те, що вже на перших заняттях викладач може запропонувати тестування або завдання, яке передбачає оцінювання (в медичному виші студент має отримати оцінку за кожну пару). Отже, у студентів можуть виникати складнощі щодо адаптації в новому освітньому середовищі – окрім істотного навчального навантаження необхідно налагодити міжособистісні стосунки в своїй академічній групі, ознайомитися з архітектурою освітнього простору (розташування адміністративних приміщень, навчальних кабінетів, бібліотеки, кафе, залів тощо), зорієнтуватися щодо отримання необхідних послуг.

Для студентів з особливими освітніми потребами процес адаптації може ускладнюватися через необхідність налаштувати потрібні адаптаційні механізми (отримання перекладу жестовою мовою, навчальних матеріалів збільшеним шрифтом або шрифтом Брайля, додаткових технічних засобів тощо) та ознайомитися з облаштуванням елементів універсального дизайну (пандуси, автоматичні двері, кольорове маркування сходів тощо). Отже, актуальними є рішення, що допоможуть студентам медичних вишів (особливо доцільно в умовах інклюзивного навчання) пройти попередній / підготовчий курс перед тим, як перейти до безпосереднього навчання.

Метою такого курсу має стати ознайомлення з університетом, особливостями навчання, наявними ресурсами, спортивними потужностями, локаціями для відпочинку та дозвілля, які має заклад. Важливим аспектом є побудова комунікації між студентами.

У такому контексті актуальним є вивчення міжнародного досвіду, який допоможе організувати такі підготовчі курси перед початком навчального року, враховуючи всі переваги та недоліки закордонних закладів вищої освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У межах нашого дослідження істотними є наукові роботи, де розглядаються проблеми навчання студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти (Литовченко, 2007; Ключкова, 2023 та ін.); доступності медичної освіти та роботи лікарем для осіб з інвалідністю (Snashall, 2009; Meeks, Conrad, Nouri, Moreland, Hu, Dill, 2022; Kakara, Venkataramani, 2023; Batarfi, Alraddadi, 2024; Mogensen, Hu, 2019 та ін.); організації освітнього середовища у медичних закладах вищої освіти для студентів з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату тощо (Moulton, 2017; Joshi, Ray, 2020 та ін.).

Дослідження базується на положеннях міжнародних документів: Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (Стандарт 1.6) (2015); Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006); Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) (2001) та ін.

Актуальними є положення таких документів як «Цілі сталого розвитку для України як орієнтири розроблення програмних документів та моніторингу» (2019); «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (2021); «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2019); «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2024); «Ontario Human Rights Code (OHRC). Policy on Accessible Education for Students with Disabilities» (Кодекс прав людини Онтаріо. Політика щодо доступної освіти для учнів з особливими освітніми потребами) (2018), «Recommendations of the Post-secondary Education Accessibility Standards» (PEAS) (Рекомендації Стандартів доступності післяшкільної освіти) (2022), «Accessibility for Ontarians with Disabilities Act» (Закон про доступність для жителів Онтаріо з особливими освітніми потребами) (2005), «Requisite Skills and Abilities for nursing practice in

Ontario» (Необхідні навички та здібності для медсестринської практики в Онтаріо) (2012) та ін.

Мета статті: представити міжнародний досвід організації підготовчих курсів для студентів медичних спеціальностей у контексті інклюзивної політики закладу вищої освіти (на прикладі курсу PRE LINC в Mohawk College).

Основними **методами дослідження** визначено: методи теоретичного аналізу літературних джерел та результатів сучасних досліджень, представлених у електронних наукових виданнях, що входять до наукометричних баз даних PubMed, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals, Google Scholar та ін.; аналіз національних та міжнародних нормативно-правових документів, матеріалів офіційного сайту Mohawk College (Канада); узагальнення наукового та практичного досвіду автора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для успішного впровадження міжнародного досвіду реалізації права на освіту для осіб з особливими освітніми потребами безумовно варто звертати увагу на країни, системи вищої освіти яких є інклюзивними. Такою є система освіти Канади, адже інклюзія в освіті в цій країні є визнаною на світовому рівні.

У рамках статті представляємо досвід навчання на курсі PRE LINC (підготовчий курс) в Mohawk College (Коледж Могавк) м. Гамільтон, Онтаріо, Канада. Курс PRE LINC призначений не лише для здобуття певних компетентностей, зокрема щодо покращення рівня англійської мови, а й ставить за мету різнобічно підготувати студентів до навчання за освітніми програмами, що пропонує Коледж.

На офіційному сайті Mohawk College визначено основні цінності спільноти закладу: «прагнемо створити інклюзивне середовище, яке є доступним і гостинним місцем для всіх студентів, співробітників і відвідувачів. Ми дотримуємося принципів Закону про доступність для жителів Онтаріо з обмеженими можливостями 2005 р. (AODA) і прагнемо забезпечити, щоб гідність, інтеграція та рівність можливостей були вбудовані в усі аспекти культури коледжу» (About Mohawk. Accessibility).

Такий підхід відповідає принципам розвитку системи освіти Онтаріо, де: «всі учні, батьки, члени шкільної спільноти вітаються та заслуговують на повагу; кожен учень отримує підтримку та натхнення для досягнення успіху в культурі високих очікувань щодо навчання. Для досягнення інклюзивного клімату шкільні ради прагнуть забезпечити, щоб усі члени шкільної спільноти почувалися безпечно та комфортно; усі співробітники та учні цінували різноманітність, виявляли повагу до інших та прагнули створити справедливе та толерантне суспільство» (Realizing the Promise of Diversity. Ontario's equity and inclusive education strategy, 2009).

У межах реалізації інклюзивної політики у Mohawk College діє центр Accessible Learning Services (ALS) (Доступних навчальних послуг), що відповідає за надання послуг студентам з особливими освітніми потребами, щоб забезпечити рівні можливості доступу до навчальної програми та демонстрації здібностей та результатів навчання під час виконання вимог програми. ALS координує надання послуг студентам з особливими освітніми потребами, і так виконує зобов'язання, описані в законодавчих ініціативах щодо забезпечення «справедливого та рівного доступу». Мета цих послуг подвійна: надати підтримку, яка зрівнює освітні можливості студентів з ООП та прибрати бар'єри для доступності (як фізичної, так і академічної) шляхом консультування та заходів з професійного розвитку для викладачів (About Mohawk. Academic Accommodation for Students with Accessibility Needs Policy).

Команда ALS співпрацює з викладачами та партнерами коледжу, щоб визначити та впровадити стратегії, що гарантують усім студентам рівні можливості для досягнення своїх освітніх цілей. Члени команди працюють індивідуально зі студентами, щоб розробити відповідні умови для проведення навчальних занять та тестування, а також пропонують підтримку на всіх кампусах та локаціях.

Варто відзначити, що в коледжі багато програм саме медичного спрямування: Practical Nursing – 715 (Практична сестринська справа), Canadian Health Care for Foreign Trained Professionals (International Only) – 993 (Канадська система охорони здоров'я для іноземних спеціалістів (лише міжнародне)) та ін.

(About Mohawk. Program Search).

Треба звернути увагу на інклюзивність в контексті представлення багатьох культур в межах одного закладу освіти (мультикультурний простір як підкреслюють самі викладачі коледжу), зокрема і соціокультурної спільноти глухих, що є надзвичайно важливим, якщо йдеться про безбар'єрність у вищій освіті. Підготовчий курс допомагає студентам ознайомитися зокрема і з інклюзивною філософією закладу освіти, архітектурною безбар'єрністю, наявними проєктами та ініціативами щодо покращення якості життя для осіб з ООП, що вже реалізуються в коледжі.

Так, наприклад, під час ознайомчої екскурсії навчальними корпусами коледжу студентам пропонують звернути увагу на кімнату «тиші-релаксу», що може буде актуальним для студентів, які мають аутизм або певні проблеми з ментальним здоров'ям, як постійного, так і тимчасового характеру, і відповідно потребують часу побути на самоті, у комфортному середовищі без аудіо та візуальних подразників.

У лаунж-зонах (простір для відпочинку, перезавантаження) коледжу наявна велика кількість інформаційних буклетів щодо можливостей адаптації освітнього процесу для здобувачів, що стосується як офлайн-, так і онлайн-навчання. Це є важливим, адже під час підготовчих занять здобувачі можуть соромитися запитати про потрібні для них адаптаційні механізми, натомість мають змогу у комфортний спосіб отримати інформацію з буклетів. Такі буклети є цінними для всіх студентів, оскільки ознайомлюють із інклюзивною філософією закладу освіти, сприяють ініціюванню наукових проєктів щодо доступності навчального простору, зважаючи на вже наявний досвід. Така інформаційна робота буде сприяти толерантності, емпатії, взаємопідтримці під час подальшого навчання, доповнює завдання, які пропонує викладач на підготовчих заняттях для знайомства студентів групи, побудови командної роботи.

Під час роботи з відеоматеріалами (перегляд науково-навчальних відео тощо) здобувачі, які мають порушення слуху, можуть скористатися навушниками та прослухати матеріал на тій гучності, яка для них є комфортною. Всі двері в навчальних корпусах обладнано спеціальною кнопкою для автоматичного

відчинення, що розташована на зручному рівні для студентів, які користуються кріслом колісним. З того досвіду, що вдалося спостерігати, варто відзначити зручність автобусів, якими студенти зазвичай їдуть на навчання, зокрема передбачено функцію зниження пандусу, що розкладається, складання сидінь в салоні для розташування студентів, що користуються кріслом колісним. Автобусний термінал (зупинка) розташована безпосередньо на території коледжу, що також є елементом універсального дизайну. Варто також зазначити, що все дорожнє покриття поряд та на території закладу виконано без жодних підвищень із дотриманням норм доступності.

У коледжі вже багато років існує планування щодо реалізації завдань та проєктів із забезпечення рівності та інклюзії – Mohawk College Equity, Diversity and Inclusion Action Plan (EDI) (План дій щодо рівності, різноманітності та інклюзії), де визначено конкретні показники, тактики для досягнення цілей та терміни виконання. Поступово на графіках та діаграмах у звітах можна відслідкувати, що вдалося реалізувати за рік, що не вдалося або є певні часткові результати, які потребують покращення.

Як зазначено на сайті закладу, «план є результатом річного процесу досліджень, консультацій та співпраці між відділами та окремими особами на всіх рівнях. Він базується на успіхах на сьогодні та містить конкретні дії, що ведуть до результатів, які можна виміряти та перевірити з часом. EDI залишатиметься незавершеним проєктом і часто переглядатиметься, щоб переконатися, що він відповідає своїм цілям. EDI є стратегічним пріоритетом для коледжу, реалізація якого потребуватиме часу та передбачатиме колективні зусилля кожного співробітника та спільноти коледжу в цілому» (About Mohawk. Equity, Diversity and Inclusion).

Означене планування дає змогу систематизувати роботу закладу освіти щодо забезпечення інклюзії на своєму рівні, водночас є частиною загальної стратегії рівності та інклюзивної освіти в провінції Онтаріо (Realizing the Promise of Diversity. Ontario's equity and inclusive education strategy, 2009).

Підкреслимо, що мультикультурність студентів, що здобувають освіту у вишах Канади, має позитивний вплив в контексті інклюзивного навчання, адже

філософія розмаїття передбачає і толерантність щодо особливих освітніх потреб. Також необхідно відзначити етичне ставлення стосовно дотримання власних кордонів. Так студенти, викладачі, інші працівники коледжу в жодному випадку не будуть нав'язувати свою допомогу студенту, який має особливі освітні потреби, якщо він може впоратися самостійно (просто йому потрібно для цього більше часу).

Не менш важливим є питання соціальної захищеності здобувачів освіти. Так, зокрема, вони мають права на безкоштовні квитки на автобус для відвідування коледжу, на території закладу розташовано безкоштовні пункти з наборами продуктів (food bank), якими студенти можуть скористатися за необхідності. Також студенти, які не мають власного ноутбука для навчання, можуть подати заявку через особистий кабінет та отримати такий комп'ютер в оренду від технічного відділу коледжу. Треба зазначити, що студенти з порушеннями зору мають можливість звернутися з проханням щодо налаштування комп'ютера та встановлення спеціального програмного забезпечення відповідно до їхніх потреб. Так само можна звернутися з проханням налаштувати відповідно і власний комп'ютер.

Питання соціального захисту студентів є надзвичайно важливим. Наш досвід експерта з числа здобувачів вищої освіти Національного агентства забезпечення якості вищої освіти, з акредитації освітніх та освітньо-наукових програм українських університетів, засвідчує, що ці позиції потребують значного підсилення, впровадження системних заходів, оскільки наявні лише точкові елементи у вигляді виплати соціальної допомоги за необхідності. Наразі відповідно до національних критеріїв оцінювання якості освітньої програми (2024) заклад має забезпечувати освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку, підтримку фізичного та ментального здоров'я здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньою програмою.

У контексті проблеми заслуговує на увагу досвід Mohawk College щодо залучення студентів старших курсів до проведення ознайомчих лекцій зі слухачами підготовчого курсу, зокрема і на програмах медичного спрямування. Під час таких заходів є можливість отримати відповіді на важливі запитання,

серед іншого, щодо працевлаштування (як на етапі здобуття освіти, так і після випуску), організації навчання, тайм-менеджменту.

Варто зазначити, що до такого волонтерства активно долучаються студенти з особливими освітніми потребами. Такий склад волонтерів сприяє вмотивованості, впевненості у власних силах для осіб з особливими освітніми потребами, які розпочали навчання за підготовчою програмою (PRE LINC), адже на практиці демонструє успішний досвід здобуття освіти у коледжі для всіх студентів. Також це є додатковою можливістю для студентів підготовчого курсу поставити запитання щодо доступності, універсального дизайну, адаптації, застосування розумних пристосувань та допоміжних технічних засобів в освітньому процесі.

Істотним для нашого дослідження є те, що в коледжі постійно готові отримувати зворотній зв'язок (feedback) від студентів, що мають особливі освітні потреби та від всіх зацікавлених учасників освітнього процесу. До таких обговорень залучаються студенти, які мають особливі освітні потреби, пов'язані як з фізичним, так і ментальним здоров'ям. Зустрічі проходять переважно онлайн, також наявна спеціальна електронна пошта, на яку студенти можуть надсилати відповідні пропозиції (такі пропозиції можливо сформулювали повністю вже після обговорення під час спільної онлайн-конференції, враховуючи думки інших студентів, адміністрації коледжу, викладацького складу).

Варто зазначити, що в Україні Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (2024), також передбачено, що заклад вищої освіти послідовно здійснює визначені ним процедури розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми, здобувачі вищої освіти залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості, пропозиції здобувачів вищої освіти беруться до уваги під час перегляду освітньої програми та організації освітнього процесу.

Центр Accessible Learning Services (ALS) (Доступних навчальних послуг), що забезпечує проведення означених обговорень і їх практичну реалізацію,

також допомагає студентам з ООП забезпечити комфортне проживання в гуртожитках (резиденціях) коледжу. Для врахування індивідуальних потреб в кожному конкретному випадку студент має додати документи, що засвідчують наявність особливих освітніх потреб (з переліком можна ознайомитись на інформаційних сторінках центру або звернутися за консультацією до працівника).

Варто акцентувати увагу й на доступності навчального порталу, яким користуються студенти: зручний інтерфейс; функція, що дозволяє озвучувати текст завдань, які необхідні для виконання в межах освітнього процесу; можливість через спеціальну кнопку (знак) збільшити шрифт та вивести текст на білий фон без зайвих дизайнерських елементів тощо.

Особливого значення у сучасному контексті набуває сприятливий, заснований на позитивній мотивації психологічний клімат у закладі. Саме така парадигма освітнього процесу презентується студентам під час підготовчого курсу, зокрема наголошується, що помилки – це позитив, адже вони допомагають звернути увагу на моменти, які потрібно доопрацювати. Варто зазначити, що студентів ознайомлюють з психофізіологічними аспектами – метакогніція в контексті емоційного інтелекту, нейропластичність мозку тощо, що допомагає краще зрозуміти, які чинники треба враховувати під час здобуття освіти, що є актуальним для медичних професій (значний обсяг навчального матеріалу з перших днів навчання). Так само важливою є організація тайм-менеджменту на основі набутих знань та з урахуванням психофізіологічних особливостей кожного здобувача освіти.

Прикладами забезпечення доступності освіти та адаптації освітнього середовища також є діяльність центрів (підрозділів) коледжу: центр культури та мов (зокрема, надається підтримка жестомовним здобувачам з лінгвокультурної спільноти глухих); центр здоров'я та оздоровлення (працює у контексті фізичного та ментального здоров'я). Командою Центру Accessible Learning Services (Доступних навчальних послуг) розроблено рекомендації для планування заходів та подій з метою забезпечення їх доступності для всіх (інклюзивний контрольний список для планування заходів) та ін. (About

Mohawk. Accessibility. Accessible and Inclusive Event Planning).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на сучасному етапі створення інклюзивного освітнього середовища є одним із важливих завдань вищої освіти, адже до медичних вишів залучено значну кількість студентів з ООП, а також студентів, які потребують соціальної підтримки. За результатами дослідження інклюзивного підходу, на медичних програмах актуалізовано досвід та дієві практики забезпечення рівного доступу до освіти на прикладі Mohawk College (Канада): організація підготовчого курсу, інформаційне забезпечення, діяльність центру з доступності навчальних послуг, безбар'єрність освітнього простору, технічна підтримка, соціальний супровід, сприятливий психологічний клімат. Подальшого вивчення потребує проблематика, пов'язана з реалізацією у медичних закладах вищої освіти інклюзивних технологій та актуальних напрямів соціально-психологічної підтримки. Особливої значущості у такому контексті набуває узагальнення міжнародного досвіду, інтернаціоналізація діяльності закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литовченко, С. (2007). Науково-методичні засади навчання осіб з порушеннями слуху у вищих навчальних закладах: монографія. Київ: «ЛІТО».
2. Клочкова, Ю. (2023). Індивідуалізація освітнього процесу здобувачів вищої освіти з особливими потребами. (Дис. на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 Спеціальна освіта). Київ. <https://ispukr.org.ua/?p=10827>
3. Snashall D. (2009). Doctors with disabilities: licensed to practice?. *Clinical medicine (London, England)*, 9(4), 315–319. <https://doi.org/10.7861/clinmedicine.9-4-315>
4. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*. Vol. 41, 10: Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502>
5. Kakara, M, & Venkataramani, AS. (2023). Earnings of US Physicians With and Without Disabilities. *JAMA Health Forum*, 4(12): e233954. <https://doi.org/10.1001/jamahealthforum.2023.3954>
6. Batarfi, M, & Alraddadi, A. (2024). Acceptance of Students with Physical Disabilities in Medical Schools in Saudi Arabia: Perception, Experience, and Recommendation. *Adv Med Educ Pract*, 15, 231–241. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S442652>

7. Mogensen, L., & Hu, W. (2019). «A doctor who really knows ...»: a survey of community perspectives on medical students and practitioners with disability. *BMC Med Educ*, 19, 288. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1715-7>
8. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189 (18), E678-E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402>
9. Joshi, & A., Ray, SL. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 34 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14>
10. Accessibility for Ontarians with Disabilities Act, 2005. <https://www.ontario.ca/laws/statute/05a11>
11. About Mohawk. Accessibility. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/accessibility>
12. Realizing the Promise of Diversity. Ontario's equity and inclusive education strategy. 2009–2022. <https://files.ontario.ca/edu-equity-inclusive-education-strategy-2009-en-2022-01-13.pdf>
13. About Mohawk. Academic Accommodation for Students with Accessibility Needs Policy. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/leadership-and-administration/policies/academic-accommodation-for-students#purpose>
14. About Mohawk. Program Search. <https://www.mohawkcollege.ca/programs/search?filter-field-home-theme=health>
15. About Mohawk. Equity, Diversity and Inclusion. <https://www.mohawkcollege.ca/equity-diversity-and-inclusion>.
16. About Mohawk. Accessibility. Accessible and Inclusive Event Planning. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/accessibility/accessible-and-inclusive-event-planning>

REFERENCES

1. Lytovchenko, S. (2007). *Naukovo-metodychni zasady navchannia osib z porushenniamy slukhu u vyshchykh navchalnykh zakladakh* [Scientific and methodological principles of teaching people with hearing impairments in higher educational institutions]: monohrafiia. Kyiv: «LITO». [in Ukrainian].
2. Klochkova, Yu. (2023). *Indyvidualizatsiia osvitnoho protsesu zdobuvachiv vyshchoi osvity z osoblyvymy potrebamy* [Individualization of the educational process of higher education students with special needs]. (Dys. na zdobuttia stupenia doktora filosofii zi spetsialnosti 016 Spetsialna osvita). Kyiv. <https://ispukr.org.ua/?p=10827> [in Ukrainian].
3. Snashall D. (2009). Doctors with disabilities: licensed to practice?. *Clinical medicine (London, England)*, 9(4), 315–319. <https://doi.org/10.7861/clinmedicine.9-4-315> [in English].
4. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*. Vol. 41, 10: Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502> [in English].

5. Kakara, M, & Venkataramani, AS. (2023). Earnings of US Physicians With and Without Disabilities. *JAMA Health Forum*, 4(12): e233954. <https://doi.org/10.1001/jamahealthforum.2023.3954> [in English].
6. Batarfi, M, & Alraddadi, A. (2024). Acceptance of Students with Physical Disabilities in Medical Schools in Saudi Arabia: Perception, Experience, and Recommendation. *Adv Med Educ Pract*, 15, 231–241. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S442652> [in English].
7. Mogensen, L., & Hu, W. (2019). «A doctor who really knows ...»: a survey of community perspectives on medical students and practitioners with disability. *BMC Med Educ*, 19, 288. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1715-7> [in English].
8. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189 (18), E678-E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402> [in English].
9. Joshi, A., & Ray, SL. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 34 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14> [in English].
10. Accessibility for Ontarians with Disabilities Act, 2005. <https://www.ontario.ca/laws/statute/05a11> [in English].
11. About Mohawk. Accessibility. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/accessibility> [in English].
12. Realizing the Promise of Diversity. Ontario’s equity and inclusive education strategy. 2009-2022. <https://files.ontario.ca/edu-equity-inclusive-education-strategy-2009-en-2022-01-13.pdf> [in English].
13. About Mohawk. Academic Accommodation for Students with Accessibility Needs Policy. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/leadership-and-administration/policies/academic-accommodation-for-students#purpose> [in English].
14. About Mohawk. Program Search. <https://www.mohawkcollege.ca/programs/search?filter-field-home-theme=health> [in English].
15. About Mohawk. Equity, Diversity and Inclusion. <https://www.mohawkcollege.ca/equity-diversity-and-inclusion> [in English].
16. About Mohawk. Accessibility. Accessible and Inclusive Event Planning. <https://www.mohawkcollege.ca/about-mohawk/accessibility/accessible-and-inclusive-event-planning> [in English].

Матеріал надійшов до редакції 02.05.2025